

ABONNEMENT

Pays étrangers

Pour un an : 2 Dolars

Edition spéciale : 3 Dolars

ADRESSE

«İdjtihad» Constantinople

Téléph : 20865

xxviiième ANNÉE

1 Septembre 1932

İÇTİHAT

Türkçe ve Fransızca

İLMİ, EDEBİ, İKTİSADİ

No : 352

ABONNEMAN

Seneliği (24 Nusha) Türkiye

için: 2 1,2, Â'lâ kâğıdı

5 liradır

ADRES

Çıraloğlunda İctihad Evi

Tarihi Te'sisi :

1904 — Genève

Yirmi sekizinci sene

1 Eylül 1932

İÇTİHAD IN 28 İNCİ DOĞUM YIL DÖNÜMÜ

Bundan tam 27 sene evvel bu gün Genève şehrinde , 16 sahifesi Türkçe , 16 sahifesi Fransızca ve 32 sahife olarak (İctihad) ın birinci numrusu çıkmışdı . Ebediyyet içinde bir lahze bile olmayan 27 sene, fanî bir insan oğlunun idrâk ömrünün yarısından çok fazla bir zamandır . Ömrümden kopan ve devrilen bu senelerin matemini tutmayorum , İdeâl yolunda sarf olunan seneler ve hattâ bütün hayat heder değildir . Ömrümün bu seneleri Milletimi ve beni nev'imi yükselmiş görmek iştihakile yandı . Ömrümün bir ebediyet olmasını ve bu iştihak ile yanmasını isterdim . Her birile , bu idéale , bir kerre feda olmak için - Füzulî nin dediği gibi, bin değil - yüz bin canımın olmasını isterdim .

Celâl Nuri Bey geçen gün bana , sen mezarlıkda hitabet eden bir hatibsin dedi . Peyami Safa, İctihad rolünü bitirmişdir, çünkü şapka ge-yildi, kadın açıldı, Latin harfleri alındı [*] dedi . Her ikisi de galat ediyorlar : İhlâsın hitabında mezarlıklara ve mezarda olanlara da te'sir edecek kudret vardır . Umûmî harb esnasında taburunun bir yaylın ateşile tamamen yere serilmiş olduğunu ve düşmanın ilerile-diğini gören, yüzü gözü kan içinde ve kılıcı kırılmış bir Fransız tabur kumandanı, «Debout! les morts!» ya'ni kalkın ölüler! diye bağırırmışdı . Ben taşların bile kulakları olduğuna ka'îlim ; hayata ve nura da'vet etmek vazifesinin ebedi olduğuna kani'im .

Hiç hatırımdan çıkmaz شيخ محمد عبده Mısırın Müftisi olduğu esnada seyahat tarikile Genève şehrine gelmiş ve benimle de görüşmek iste-mişdi . Pension Richardet de kendisini buldum .

Genève de ne yapıyorsunuz ? dedi . İstibdada karşı Milletimizi uyandırmak için kitaplar neşrediyorum . Fakat Türkiye ye pek az soka biliyoruz, dedim . Bunun üzerine bulunduğumuz odayı elile işaret ederek efendi , dedi , bu odanın içinde bir kelime'i hakikat tekellüm etsen ve bu odanın içinde sen den başka kimse ol-masa , yüz sene sonra bir adam bu odaya girdiği vakit , senin ihlâs ile söylediğin hakikat ın te'sirinden mütena'im olur . Kitabımızın, gazetenizin, mecmu'anızın tek bir nushasının Türkiyeye girmesi bile kâfidir .»

Ben bu gün Türkiyenin içindeyim . Cümhuriyyetin vere bildiği hürriyyetden mütena'imim . Benim mezarlıkda hatib olduğum nasıl söylene bilir .

İctihad ın rolünün bitdiğine hükmetmek çok yüzlek görmektir . (İctihad) ın az kari'i varmış, bini geçmiyormuş . Kabul ediyorum : bu keyfiyyet devam ve ısrarı için bir evleviyyet değil midir ?

Üç buçuk milyonluk Danimarka da «Frauen Heimat» adlı haftalık bir kadın mecmu'asının adedi tab'ı 80,000 olduğunu , bu mecmu'anın sahibesi ve Danimaka Meclisi Meb'usanı kadın âzâsından Frau Schultz bana söylediği ve yüzümde hayret eseri gördüğü vakit «neden hayret etdiniz üç buçuk milyonluk bir memleketde

[*] 351 Numrulu İctihad ın baş makalesine bakın .

bir kadın mecmu'asının 80,000 satması çok bir şeymi, benimkinden başka daha 15 kadın mecmu'ası vardır, onlar daha çok satarlar» dedi. Baş Vekâlete merbut Statistîk idareimizin geçen sene neşr ettiği resmî vesikalara göre bizde okur yazar nisbeti yüzde yedi buçuk dur. Şüphesiz sılaya üç satır mektup yazan ve bir mektubu veya kitabı lekeliyerek okuyanlar da bu adede dahildir. Büyük memleketlerde okur yazar olanların değil olmayanların mîkdarı yüzde 5, 6 dır ve nihayet 15 dir. Avrupa büyük milletleri içinde son senelere kadar Fransada en ziyade ümmî vardı ve yüzde 15 idi, İbtida'î tahsil bilfi'il her tarafda mecburîdir. Kapı bir komşu Bulgarlar orta tahsili de mecburî yapmışlar. Bu mukayeselerin önünde bulunan bir memleketin, bir ilmî mecmu'asının

rolü nasıl hitam bulmuş sayıla bilir ve bulmuş sayan nasıl galat etmiş olmaz.

Sadaddan uzaklaşmıyoruz : İctihat, susuzları, yana yana bekleyen bir çeşme olmak itikadındadır. Bu itikad feyyazdır. Onun muktazayı hilkatı berrak, so'uk ve hayat verici bir su olarak akmaktır. Başka türlü olamayan için, böyle olmak da, hiç bir gurur ve iftihar mevzu'u yokdur. Urfi gibi

رفتم اندر پی مقصود ولی همچو پلنگ
بسر کوه بقصد مه تابان رفتم .

demeyide hatıra getirmek reva değildir. Çünkü nura koşanın nura yetişmesi de, nurun yolunda yorulması ve yetişmeden ölmesi de birdir :

بر سر فرهاد کز جام محبت بیخودست
سایه شیرین و زخم تیشه کلکون یکست .

1 Eylül 1932 İctihad Evi Dr. Ab. Djevdet

NERELERDEYİZ ?

Geçen gün Dr. Abdullah Djevdetle konuşuyordum. Mübahasa zemini merhum Dr. G. Le Bon idi. Ben dedim ki :

— İki G. Le Bon var: Biri, İctima'iyatla uğraşandır; öteki, Fizik âlimidir.

Söz bunun üzerine bir az uzadı. Doktor bana dedi :

— Fizik âlimi olmak üzere Dr. G. Le Bon hakkında bir fıkra yazsana. Ben bu teklifi kabul etdim. Lâkin, ma'atte'essüf, on gün uğraştıktan sonra vadimi yerine getiremeyeceğim. Bunun esbabı mucibesi bir makale zeminidir.

G. Le Bon un iki eserini, (Maddenin istihalesi [1]), (Kuvvetlerin istihalesi [2]) unvanlı harikul'ade kitaplarını birer defa daha okudum. Dikkatlice okumaya çalışdım. Ufak bir kabiliyetim var: Biraz ihmalciyim; okuduklarımı hulâsa etmekde, onları mütehassıs olmayanlarade hazm etdirecek şekle sokmakta yirmi, otuz senelik bir kıdemim olmalı. Bununlabera-ber çalışdım, çabaladım, uğraşdım, yoruldum, terledim, G. Le Bon un kitabını iemâl için

kelime, tabir, ıstılah, cümle, terkiib bulamadım vesselâm.

Eskiden ıstılahları arabcadan, acemceden alıyorduk, şimdi Fransıcadan. Pek âlâ, dedim, haydi tabirler firrenkçe olsun. Bir sahife yazdım. İbarelerim ermeni katolikçeye benzedi. ya'ni firenkçe bilmeyen nesrimden bir şey anlayamayacak. O halde niçin Türkçe yazayım? doğrudan doğruya fransızca yazarım. düşün-düm: buna da ihtiyaç yok. Çünkü kari'lerim benim bu bapdaki yazılarımı okuyacaklarına doğrudan doğruya üstadı merhumun eserini okurlar...

Dil işlenmemiş, dil züğürt. Her kes çalışıyor, amma, Türkçeye ifade kabiliyeti veren yok. Yüzlerce, binlerce edebiyat kitabı, hemen hemen bir kaç ton eskiler alayım dan ibaretdir! Aneler[Nuance] ifade edilemiyor. «Travail»da iş, «Affaire»de iş. Pek güzel, Fransızca kelimeyi aynen, imlâsını bozarak alıyorum :

Fiziyoloji. Lâkin acele buyurmayınız. Bu kelimedden bir adverb yapılıyor. Physiologiquement. Bu muhdes lafzı olduğu gibi Türk tabi'iyetine kabul muhaldir. O zaman yüzde yüz ermeni katoliği oluruz.

[1] Evolution de la Matière. [2] Evolution des Forces.